

JUBILÉ NATIONAL DE

1905

ROYAUME DE BELGIQUE

Wij vieren niet mee! De BWP en de 75e verjaardag van de Belgische onafhankelijkheid

Maarten Van Ginderachter, postdoctoraal onderzoeker BOF,
Vakgroep Nieuwste Geschiedenis UGent

In 2005 viert België zijn 175e verjaardag. De feestvreugde wordt enigszins getemperd door de vrees dat het land zijn volgende jubileum in 2030 niet zal halen. Na de Tweede Wereldoorlog zijn de verschillende gemeenschappen van België immers sterk uit elkaar beginnen groeien. Vroeger was het beter. Althans, als we de literatuur mogen geloven, was er zeker vóór 1914 een hecht Belgisch gevoel en werden de nationale feesten enkel gecontesteerd door marginale groepen.⁽¹⁾ Het protést van de radicaalste flaminganten bijvoorbeeld klonk zeer lauw. De socialisten van hun kant trokken van leer tegen de verheerlijking van het burgerlijke regime, maar hadden op zich niets tegen de viering van hun vaderland. Confrontatie met de bronnen leert ons echter iets anders. In werkelijkheid liep er een breuklijn door de BWP. De Gentse partijleden bleken immers heel wat wantrouwiger dan hun Franstalige kameraden.

De vieringen van 75 jaar België in 1905 braken met een budget van 3 miljoen fr. alle records. Niemand kon ernaast kijken dat het land jarig was. Een tricolore furie had Gent in zijn greep: "Overal vlaggen, wimpels, ballonnekes, lampkens, kransen, staken, triomfbogen, groen, bloemen, draperijen, opschriften, enz. enz." ⁽²⁾ In Ukkel waren poedels gesignaleerd met driekleurige strikken en de burgemeesters van de provincie Antwerpen werden op

---

Cover van het boek *Le Jubilé National de 1905, uitgegeven naar aanleiding van 75 jaar België*

hun banket in de zoo vermaakt door een chimpansee die als oud-strijder van 1830 was uitgedost! ⁽³⁾ Tegen augustus was het nationale volkslied zo vaak opgevoerd dat Ferdinand Elbers, de secretaris van de Brusselse BWP-federatie, bijna medelijden kreeg: “*En de ‘Brabançonne’ die zal zeker nu wel versleten zijn. Arme sloor!*” ⁽⁴⁾ Wat dan gezegd van de ‘arme driekleur’? De gemeente Jemappes had een kleine 3000 Belgische vlaggen besteld voor de vieringen, wat betekende dat 1 op 5 inwoners met een tricolore kon zwaaien. ⁽⁵⁾

Officieel namen de Belgische socialisten niet deel aan de vieringen, maar dubbelzinnigheid was troef. Om de strijd lust van hun achterban niet te compromitteren en om de druk op de machthebbers op peil te houden, was het absoluut noodzakelijk dat ze een zekere distantie in acht namen tegenover de jubelfeesten. Tegelijkertijd moesten ze erop toezien dat een al te radicale stellingname de verworvenheden van twintig jaar machtsopbouw niet in gevaar bracht. Evenmin is uit te sluiten dat verschillende socialisten oprecht van hun vaderland hielden en het voor de arbeiders wilden veroveren. Deze moeilijke evenwichtsoefening verklaart waarom socialistische mandatarissen niet rechtstonden als de *Brabançonne* gespeeld werd, maar dat ze daar - om misverstanden te vermijden - aan toevoegden: “*Nous aimons notre patrie [...] c’est le régime capitaliste que nous haïssons.*” ⁽⁶⁾ Maar zelfs in die houding school ambigüiteit want er waren ook BWP-gemeenteraadsleden die bij het horen van de *Brabançonne* gingen staan “*uit beleefdheid voor het publiek*”. ⁽⁷⁾

Niet alleen was rechtlijnigheid ver te zoeken, ook bleken er communautaire verschillen schuil te gaan achter de ‘eensgezinde’ afwijzing van de 75e verjaardag van de onafhankelijkheid. Ten eerste verschilde de houding tegenover de feesten zelf. In Gent werden ze ook om internationalistische redenen afgewezen, terwijl de Franstalige partijgenoten hun kritiek louter richtten op de klerikale en royalistische recuperatie van de vieringen. Bovendien stonden zij heel wat dubbelzinniger tegenover de feestelijkheden: officieel namen ze niet deel, maar er was een brede grijze zone. Ten slotte waren er de verschillende interpretaties van de Belgische Omwenteling. Franstalige BWP'ers eigenden zich 1830 nadrukkelijk toe als een nationale revolutie die door de burgerij aan de arbeiders ontstolen was. In Gent was het thema van de ‘gestolen revolutie’ volledig afwezig: 1830 was een nutteloze opstand van klerikalen die een modelstaat vernietigd en de Nederlandse ‘stam’ gespleten had. Dit waren niet zomaar toevallige verschillen. Al van bij de oprichting van de partij in 1885 liepen de communautaire spanningen immers hoger op dan tot nu toe aangenomen werd, zoals blijkt uit recent onderzoek. ⁽⁸⁾ Niet alleen zorgde de taalkwestie voor onenigheid, maar er waren ook aanzienlijke verschillen in ‘communautaire identificatie’. Vlaamse en Franstalige socialisten bleken zich met een verschillende nationale ‘imagined community’ of etnie ⁽⁹⁾, respectievelijk Vlaanderen en België, te vereenzelvigen. De peripetieën rond de jubelfeesten van 1905 waren hier een zoveelste bewijs van.

Weg met de nationale feesten! Maar waarom?

Op 22 juni 1904 vergaderde de Algemene Raad van de BWP voor het eerst over het jubeljaar. De Luikenaar Léon Troclet meende “*qu’il sera difficile de remonter le courant et que nous devons participer aux fêtes*”. Edward Anseele daarentegen vond niet deelnemen “*une attitude déjà modérée*”.⁽¹⁰⁾ De raad volgde de Gentenaar, maar dat er een minderheid was die deel wilde nemen, toont hoezeer de BWP geëvolueerd was. Sinds haar ontstaan had de partij de boot afgehouden als het aankwam op de officiële nationale feesten in juli en augustus, maar rond de eeuwwisseling was het verzet tegen de nationale feestdag op zich vrijwel verdwenen in de Franstalige federaties.⁽¹¹⁾ Terwijl er vroeger op de achtergrond radicaalinternationalistische redenen hadden meegespeeld, namen ze enkel nog aanstoot aan het royalistische en klerikale karakter van de vieringen. *Le Peuple* en *L’Avenir du Borinage* bijvoorbeeld hadden geen bezwaren zolang het feest “*nationale dans le sens le plus fraternel du mot*” was en niet chauvinistisch, royalistisch of militaristisch.⁽¹²⁾ In feite wilden ze de inbreng van de socialisten in het land erkend zien door voor de arbeiders een prominente plaats in de feestelijkheden op te eisen.

Op 14 juli 1904 publiceerde de Algemene Raad zijn officiële standpunt in *Le Peuple*. De BWP, zo luidde het, wilde geen verjaardag vieren die de economische en morele onderwerping van de arbeiders symboliseerde. Republikeinse, antiklerikale noch internationalistische argumenten waren in deze tekst terug te vinden. Er werd enkel verwezen naar de afwezigheid van sociale en politieke rechten en naar het thema van de gestolen revolutie.⁽¹³⁾ De tekst lijkt te wijzen op een compromis tussen de Gentenaren die niet al te antiklerikaal uit de hoek wensten te komen maar geen bezwaar hadden tegen een scheut internationalisme en een meerderheid van de Franstalige socialisten die het omgekeerde wilde.

De kritiek die losbrak nadat de BWP officieel positie had gekozen, dwong de Franstalige socialisten al snel in het defensief. Ze zagen zich gedwongen de beschuldiging van vaderlandsloosheid te weerleggen en zichzelf als goede patriotten op te werpen. Het onderscheid tussen het verderfelijke burgerlijke chauvinisme en het heilzame socialistische patriottisme kwam hierbij goed van pas.⁽¹⁴⁾ Naarmate 21 juli 1905, de apotheose van het feestjaar, naderbij kwam, gingen ze patriottischer klinken. Eind december 1904 werd in de Kamer de begroting voor de jubelfeesten besproken. Emile Vandervelde stelde dat de socialisten enkel tegenstemden om republikeinse redenen: het feest was immers een hoogdag van de monarchie. Hij betwistte ten zeerste dat de socialisten hun “*land niet beminnen. Wij beminnen het integendeel zoo goed als gij*”. Het was dus geen principieel antinationaal verzet want, zo liet Vandervelde verstaan, de socialisten zouden meevieren als het algemeen stemrecht er eenmaal was: “*Een dag zal komen echter waarop wij allen te zamen het vaderland zullen kunnen vieren en ik druk den wensch uit dat het ten laatste bij het 100jarig jubelfeest der onafhankelijkheid weze.*”⁽¹⁵⁾ Hoewel Vooruit deze redevoe-

ring weergaf, verschilde deze argumentatie sterk van de eigen standpunten van de Gentse partijkrant.

Toen in februari 1905 een grote mijnstaking kwam overgewaaid uit het Ruhrgebied, moesten de Brusselaars andermaal aantonen dat de socialisten geen vaderlandsloze gezellen waren die de nationale belangen schaadden. Franz Fischer, redacteur van *Le Peuple*, toonde enerzijds aan dat de staking niet de bedoeling had om de nationale feesten te verstoren en anderzijds dat de echte pretbedervers de mijndirecteurs waren, die weigerden zich verzoenend op te stellen.⁽¹⁶⁾ *L'Avenir du Borinage* betoogde in april dat de onthouding van de socialisten de leidende klassen geen vrijbrief gaf om te beweren "que nous n'aimons pas notre Patrie: car nous sommes les seuls à l'aimer, Cette Terre, du saint amour de l'enfant pour sa mère". In één adem rechtvaardigde Fischer ook de deelname van de arbeiders aan een defensieve oorlog (een conflict waarbij België aangevallen zou worden): "Seuls encore, pour les cas où son existence serait en danger, nous sommes armés et préparés pour la défendre! Et sachez-le, couards capitalistes qui fuyez la caserne, tous: jeunes, vieux, forts et faibles, nous serions aux frontières pour lui faire un rempart de nos corps décharnés - mais vaillants toujours - de hâbes prolétaires. C'est là, je crois, aimer sa patrie en bon fils."⁽¹⁷⁾

Toen er in juli in de gemeenteraad van Sint-Gillis heibel ontstond omdat het college de gemeentefeesten wilde laten samenvallen met de jubelvieringen, herhaalde Dewinne dat de socialisten zich om republikeinse redenen verzetten en niet uit antipatriotisme⁽¹⁾: "Si on nous avait demandé de célébrer notre pays avec ses admirables travailleurs, ses savants et ses artistes, volontiers nous aurions conclu une trêve, car les ouvriers socialistes aiment leur pays [...]. Leur patriotisme est du caractère le plus élevé car il consiste surtout à travailler au relèvement de leurs compatriotes les plus malheureux." Maar de overheid vroeg de arbeiders niet om hun land te vieren, wel een dynastie en een regime die de bourgeoisie rijk hadden gemaakt.⁽¹⁸⁾

Op deze wijze claimden de socialisten niet alleen het échte vaderland, maar ook de nationale hymne. De oorspronkelijke *Brabançonne* van Jenneval was in 1860 herwerkt door minister van Binnenlandse Zaken Charles Rogier. Volgens *Le Peuple* had hij "le chant du peuple révolté" voor twee derde gecensureerd omdat het al te revolutionair was en te zeer aan de *Marseillaise* herinnerde. Net als de revolutie was de *Brabançonne* door de burgerij gestolen.⁽¹⁹⁾ Ook *L'Avenir du Borinage* maakte een onderscheid tussen het origineel van Jenneval en "la ridicule parodie" van Rogier.⁽²⁰⁾ *Vóoruít* liet zich enkel nog cynisch uit over het volkslied.⁽²¹⁾

De Gentse socialisten verklaarden eind juli 1904 in de gemeenteraad dat ze zouden afzien van deelname aan de jubelfeesten. Onmiddellijk beschuldigde *Le Bien Public* hen ervan vaderlandsloos te zijn. Ferdinand Hardyns reageerde in *Vóoruít*, maar in tegenstelling tot de Brusselse kameraden probeerde hij niet zozeer aan te tonen dat de socialisten de enige échte vaderlanders waren, maar wel dat hun houding zuiver internationalistisch was: "Ubi bene, ibi patria", zo repliceerde hij.⁽²²⁾ De Gentenaren organiseerden midden juni 1905 zelfs een internationalistische hoogmis en dat op een moment dat de

patriottische vieringen hun climax aan het bereiken waren. De Volkskinderen van Huy en socialistische delegaties uit Middelburg en Amiens bezochten *Vooruit*. Aimé Bogaerts, de hoofdredacteur van *Vooruit*, hield een opgemerkte radicaalinternationalistische rede voor 'de Sociale Wereldrepubliek' en in de aansluitende stoet werd het spandoek 'Ons Vaderland is de menschheid' meegedragen.⁽²³⁾ Ook in het manifest waarmee het Middencomiteit, het hoogste partijorgaan van de Gentse BWP-federatie, op 15 mei 1905 zijn houding expliciteerde, speelde het internationalisme een grote rol:

- *"Overwegende dat het vaderland een eng en verouderd begrip is, in strijd met onze opvatting als internationalisten, wereldburgers;*
- *Dat wij nochtans rekening moeten houden van de bestaande scheiding der volkeren in nationaliteiten, door geschiedkundige feiten buiten onzen wil en het land mogen en moeten verkiezen waar wij als werklieden het best, het vrijst behandeld worden en dat land en zijne volksgezinde instellingen desnoods moeten verdedigen;*
- *Overwegende dat er geen enkele reden bestaat om België die voorliefde en voorkeur te schenken boven de ons omringende landen;*
- *Dat wij als werklieden het meest verachterd regiem hebben van alle nijverheidslanden met een gelijken trap van ontwikkeling [...];*
- *Overwegende dat wij meer rechten, meer onderwijs, meer loon, meer bescherming zouden genieten als Duitschers, Franschen, Engelschen, enz. dan als Belgen",*

besloot het Middencomiteit dat de werklieden de nationale feesten links zouden laten liggen.⁽²⁴⁾ Reminiscenties aan het motto 'Peu nous chaut d'être Allemand ou Français' van de radicale Franse socialist Gustave Hervé, bleken zeer populair in Gent.⁽²⁵⁾ Hardyns bijvoorbeeld voegde de Zwitsers aan het lijstje van Duitsers, Fransen en Engelsen toe, Steven Boersen⁽²⁶⁾ de Nederlanders.⁽²⁷⁾ Bogaerts ging het verst: *"Ik weet niet of ik Belg heet, of Rus, of Chinees ... ik voel alleen dat ik mensch ben."*⁽²⁸⁾

Onthouding = onthouding?

Niet alleen bleken de Franstalige federaties geen principiële bezwaren te hebben tegen de nationale feesten zolang die maar hulde brachten aan de arbeiders en niet aan het koningshuis of de godsdienst. Ook hun officiële standpunt - onthouding - bleek niet zomaar 'onthouding' te betekenen. Hun ambigue opstelling kwam onder meer tot uiting in de aankondigingen waarmee ze hun achterban op de hoogte hielden van de voorbereidingen tot en het uiteindelijke programma van de vieringen. Het is dan ook niet onaannemelijk dat partijleden deelnamen aan het vertier dat ze verondersteld werden geen blik waardig te gunnen. In Brussel waren socialisten actief in lokale organisaties die hun medewerking toezegden aan de officiële feestelijkheden (zoals de Uni-

75 ANNÉES DE DOMINATION BOURGEOISE 1830 - 1905

ESSAIS

de CAMILLE HUYSMANS,

LOUIS DE BROUCKÈRE

et LOUIS BERTRAND

ÉDITÉS PAR LE

Conseil général du Parti Ouvrier Belge

*La Belgique est le Paradis des
capitalistes.*

KARL MARX

Livret / 24.3.1907
400.026.

9379 I

GAND

IMPRIMERIE SOCIÉTÉ COOPÉRATIVE «VOLKSDRUKKERIJ», RUE HAUTFORT, 29

—
1905

Binnenblad van de publicatie uitgegeven door de BWP
als reactie tegen de viering van 75 jaar België

versité populaire en de oud-leerlingenverenigingen van de stadsscholen).⁽²⁹⁾

Van een complete neutraliteit was dus geen sprake. Hoe dichterbij 21 juli en de derde zondag van september naderden, hoe sterker het officiële partijstandpunt werd genuanceerd. *Le Peuple* beloofde eind december 1904 dat de socialisten de feesten niet zouden verstoren.⁽³⁰⁾ Een dikke week later, met de aanzwellende kritiek van de burgerlijke pers op de achtergrond, deed de Brusselse federatie nog meer water bij de wijn door socialistische vieringen van de Belgische Omwenteling - "*notre épopée nationale*" - in het vooruitzicht te stellen.⁽³¹⁾ De kreeftengang ging door. Op voorstel van patron Vandervelde besliste de Algemene Raad op 17 mei 1905 dat de kamerleden en senatoren van de BWP aanwezig zouden zijn op de nationale plechtigheid in het parlement. Twee volksvertegenwoordigers zouden van de gelegenheid gebruik maken om hulde te brengen aan de revolutionairen van 1830 en de gestolen revolutie op te eisen.⁽³²⁾ Begin juli 1905 bepaalde de Brusselse federatie zelfs dat haar leden vrij waren al dan niet deel te nemen aan de optocht van de stadsscholen ter gelegenheid van de nationale feesten. De partij vond het immers belangrijk het officiële onderwijs te steunen tegen de katholieke regering, vooral omdat de scholenstoet een exclusief initiatief van het liberale stadsbestuur was. Op de ertribune zat geen enkele vertegenwoordiger van de koning of de regering. Het resultaat was dat socialistische leerlingen opstapten in deze optocht, die zeker niet minder patriottisch was dan zijn klerikale tegenhangers. Zo droegen alle kinderen een kleine koperen medaille met tricolore lintjes. Als soldaten paradeerden ze voorbij de Beurs, die met een gigantische pancarte 'L'union fait la force' en een enorme Belgische vlag was opgetuigd. Elke klas had een 'chef de peloton' die marsorders gaf.⁽³³⁾

Toen de klerikale *Courrier de Bruxelles* begin augustus meesmuilend opmerkte dat veel proletariërs hadden deelgenomen aan de nationale feesten, zag Vandervelde zich verplicht met enige casuïstiek het officiële partijstandpunt te redden. Uit zijn repliek kunnen we opmaken dat het katholieke blad niet zo ver naast de waarheid zat want hij deed geen moeite om de feiten te weerleggen. Zelfs oprechte BWP-leden, zo betoogde hij, "*conservent [...] les plus étranges survivances de leur ancienne mentalité*". "*Sur cent ouvriers, dont les trois quarts au moins votent pour les socialistes et ne croient ni à dieu ni au diable, il y en a 90, peut-être, qui ne dispensent pas leurs enfants du cours de religion, il y en a plus encore qui se marient devant le prêtre [...]. Cela prouve, tout simplement, qu'il est bien peu d'hommes vraiment libres: les uns ont peur de leurs patrons ou de leurs propriétaires; d'autres craignent d'être boycottés par leur clientèle riche, [...] d'autres enfin, et c'est peut-être le plus grand nombre, ne font même pas l'effort nécessaire pour aller jusqu'au bout de leur propre pensée.*" Vandervelde was verwonderd noch ongerust: "*Les travailleurs n'ont pas si souvent l'occasion de s'amuser dans leur vie, pour que le conseil général du parti ouvrier ait jamais songé à leur dire de ne pas prendre part, comme individus, à des fêtes qui ont pu amuser leurs yeux, sans diminuer, le moins du monde, la ferveur de leur socialisme.*"⁽³⁴⁾ Met andere woorden, enkel de BWP-instellingen en -mandatarissen waren gebonden door het partijstandpunt, niet de individuele leden.

In de Borinage namen de socialisten eenzelfde ambigue houding aan. De correspondenten van *L'Avenir du Borinage* lieten zich onveranderlijk schamper uit over de feestelijkheden die in de verschillende Boreinse gemeenten plaatsvonden. Ze raadden de arbeiders echter niet aan om weg te blijven, tenzij het om een overduidelijk klerikaal en royalistisch initiatief ging. Opmerkelijk was wat er in Dour voorviel. Het gemeentebestuur had de socialisten per brief uitgenodigd deel te nemen aan de vieringen, maar zij hadden geantwoord: "*Non possumus*". *L'Avenir* voegde echter een merkwaardige "*note de la rédaction*" aan dit bericht toe: "*Il va sans dire que cet article n'est pas écrit pour empêcher les ouvriers d'assister, en simples curieux, aux festivités organisées avec les deniers de tous, mais pour établir une démarcation entre les fêtes elles-mêmes et le régime monarchique, en l'honneur duquel elles sont organisées, régime que nous répudions de toutes nos forces. Ceci dû afin d'éviter toute équivoque.*"⁽³⁵⁾ Met andere woorden, de arbeiders mochten hun vaderland vieren, maar niet het onderdrukkende systeem waaronder ze gebukt gingen.

Ook de federatie van Charleroi was allesbehalve rechtlijnig. Hoewel de arbeiders op meetings werd voorgehouden de officiële feesten links te laten liggen,⁽³⁶⁾ wilden de Carolo's de verjaardag van de Belgische revolutie niet zomaar voorbij laten gaan. Begin april 1905 kwam de federatie in plenum samen om hierover te debatteren. Veel discussie was er niet want het rapport dat Victor Ernest voorstelde, werd unaniem goedgekeurd. Er was niet één dissidente stem. De BWP, zo betoogde hij, had "*le devoir de commémorer le souvenir des prolétaires qui versèrent leur sang en 1830 pour faire une révolution qui fut, hélas, escamotée par la bourgeoisie*". Daarom zou de federatie op 21 september 1905 een plaquette onthullen aan het stadhuis van Charleroi met daarop de namen van alle lokale oud-strijders. Tegelijkertijd werd beslist om op 1 mei geen grote regionale manifestatie te houden aangezien er in september verzamelen werd geblazen.⁽³⁷⁾ Met andere woorden, de herdenking van 1830 ging hier ten koste van het internationalisme en van de eigen socialistische symbolen.

De Gentse federatie was en bleef gedurende het hele jubeljaar een uitgesproken tegenstander van "*den feestroes der belgische 'onafhankelijkheid'*".⁽³⁸⁾ Terwijl Brussel, de Borinage en Charleroi hun afwijzing volop aan het relativeren waren en hun volgelingen in de praktijk vrij lieten, werden in Gent 'Wij feesten niet'-affiches uitgehangen: "*Wij doen niet mede! Werklieden, doet het ook niet.*"⁽³⁹⁾ Het Gentse Middencomiteit gaf uitzonderlijk rechtlijnige en concrete voorschriften mee aan de partijleden: zij mochten hun huizen niet versieren, noch aanwezig zijn op welke patriottische manifestatie ook en dat gold evenzeer voor hun kinderen.⁽⁴⁰⁾ *Vóóruit* riep zijn aanhangers op om hun schoolgaande spruiten niet te lenen voor samenzangen ter "*viering van de vijfen zeventigjarige onafhankelijkheidsleugen*": "*Jeugdige werkersstemmen moeten dienen om onze strijd, onze hoop, onze toekomst te bezingen en niet om platte leugens uit te galmen [...]. Partijgenooten, leent als het u blijft, uwe kinderen niet voor die lage daad, eene bloedige belediging aan ons allen.*"⁽⁴¹⁾

Deze consignes werden door de wijkclubs strikt opgevolgd aangezien zij het waren

die op de vergadering van het Middencomiteit van 9 mei de alarmklok hadden geluid.⁽⁴²⁾ Op de Gentse lagere stadsscholen waren immers de voorbereidingen begonnen voor de nationale feestdag. De leerlingen moesten onder andere de bekende patriottische hymne van Regulus Elime leren zingen. Deze update van de *Brabançonne*, die in 1896 door de Brusselse onderwijsschepenen Lepage besteld was, sneerde naar de socialistische, "de woordenkramers die geen Vaderland erkennen." Aimé Bogaerts reageerde furieus: "Wij stellen eenvoudig de vraag wie het bevel gaf om aan onze kinderen, in onze scholen, onze gevoelens over de internationale verbroedering aller volkeren te doen schandvlekken!" Als het lied effectief gezongen zou worden op de prijsuitreiking van de stadsscholen, zouden de socialistische "het doen schuifelen dat het stormt".⁽⁴³⁾ Dit is een frappant verschil met de Franstalige socialistische die benadrukten dat ze de feestelijkheden niet zouden verstoren. Huysmans' *Gazet van Brussel* volgde de Gentse lijn en riep, in tegenstelling tot *Le Peuple*, de partijgenoten op om hun kinderen thuis te houden van de nationale schooltocht.⁽⁴⁴⁾

1830: een gestolen revolutie of een ongelukkige afscheiding?

Een laatste verschilpunt tussen enerzijds de Gentenaren en Huysmans' *Gazet van Brussel* en anderzijds de Franstalige socialistische, was hun historische interpretatie van de Belgische Omwenteling. Aan francofone kant werd sterk het nationale, Belgische karakter van de Septemberrevolutie benadrukt en het aandeel van de arbeiders. In Gent betekende 1830 de pijnlijke, door egoïstische burgers en katholieken veroorzaakte scheiding van de Noord-Nederlandse broeders. In tegenstelling tot wat Guy Vanschoenbeek schreef, was de gestolen revolutie tijdens de jubelfeesten niet het gemeenschappelijke interpretatiekader van de BWP.⁽⁴⁵⁾

Louis Bertrands uiteenzetting over de Belgische revolutie in zijn *Histoire de la démocratie et du socialisme* is een voorbeeld bij uitstek van de Franstalige interpretatie. In tegenstelling tot wat hij bedoelde, was zijn uiteenzetting een vrij slaafse navolging van de canonieke geschiedenis, met dat verschil dat hij - in de traditie van de gestolen revolutie - de rol van het plebs benadrukte door er onder meer een lijst in op te nemen van de 257 gesneuvelde arbeiders. Bertrand beschreef 1830 als een revolutie van het volk, maar dat volk revolteerde niet uit onvrede met de sociale mistoestanden, althans daar had hij het niet over. 1830 was bovenal een nationale opstand van de massa "réclamant la délivrance du joug hollandais et l'indépendance du pays".⁽⁴⁶⁾ Hij ging zo ver mee in de patriotische interpretatie van de omwentelingsperiode dat hij "le sacrifice des frères Limbourgeois et Luxembourgeois" betreunde.⁽⁴⁷⁾

Armand Libioulle, socialistisch senator uit Charleroi, kon zich wel vinden in Bertrands visie. Bij het begin van het jubeljaar publiceerde hij in *Le Peuple* een artikel over de Belgische revolutie. Daarin noemde hij het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden

een “*monstrueuse association*” die tot mislukken gedoemd was en toonde hij aan dat Willem I een klerikale en reactionaire politiek had gevoerd. De Nederlandse koning was “*l’auteur de lois confessionnelles d’un incontestable cléricalisme*” die bovendien “*une déclaration de guerre aux principes de la Révolution française*” waren.⁽⁴⁸⁾ Camille Huysmans ging hier helemaal niet mee akkoord. Een maand later presenteerde hij op de voorpagina van *Le Peuple* zijn diametraal tegengestelde visie. De Belgische Omwenteling, “*cette pseudo-révolution*”, was een zware fout: “*Elle a détruit un Etat magnifique.*” Willem I had de klerikalen tegen zich in het harnas gejaagd met zijn “*loi fondamentale imprégnée des principes de 1789*”.⁽⁴⁹⁾ Huysmans vertegenwoordigde hiermee de groep rond de *Gazet van Brussel*, maar niet de Vlaamse *Le Peuple*-redacteurs Dewinne, Fischer en Meysmans, die naar de Franstalige interpretatie neigden.⁽⁵⁰⁾

Voor de Gentse socialisten was er geen sprake van een gestolen revolutie. Eind juli 1904 werd in de gemeenteraad gestemd over de kredieten voor de feestelijkheden. Ferdinand Hardyns legde in naam van de radicaalsocialistische fractie een officiële verklaring af. Hij ontkende dat het volk ook maar iets te maken had gehad met de omwenteling van 1830. Het “*was en kon het werk niet zijn der arbeidende standen*”. De revolutie was een historische gebeurtenis die in gang was gezet door “*de revolutionaire burgers van 1830*” en “*die zonder invloed gebleven is op de politieke, economische en verstandelijke ontwikkeling der werkende klasse, ja eerder een nadeelige invloed heeft uitgeoefend*”.⁽⁵¹⁾ In *Vooruit* werd de revolutie “*de ‘historische domheid’ van 1830*” genoemd.⁽⁵²⁾

Boersen en Bogaerts mochten ongestoord Groot-Nederlandse kritiek spuien. In 1904-1905 hadden zij in *Vooruit* het monopolie van de beeldvorming over 1830, maar hun standpunten sloten aan bij wat het Gentse Middencomiteit en de socialistische gemeenteraadsfractie decreteerden. Al eind 1903 stelde Boersen België voor als een artificiële staat. De diplomaten hadden in 1830 “*de verschillende volksstammen, op België’s bodem tierend goedschiks kwaadschiks*” samengevoegd in een land “*afgeperkt door grillige en willekeurige lijnen op de kaart*”. De regeerders van het jonge België - “*een heele warboel gelukzoekers [...] een zootje nietsnuttigen, [...] een nest adeltuiten, aanstormende vreemde beesten, wolven*” - hadden allerlei begrippen uitgevonden als “*het belgische Volk, de koning der Belgen, het Vaderland, Väterlandsliefde, de nationale Driekleur [...] het wraakroepende, godverdoemde ‘Eendracht maakt macht’*”. Boersens afrekening met het ‘Belgische vod’ hoefde zelfs niet onder te doen voor de tirades van de Vlaams-nationalisten uit het interbellum: “*O nationale driekleur! hoe verklaart men de tinten van uw ontnaaide doek? Rood: het vergotene bloed des volks voor de vrijheid; geel: het goud van welstand en volksweelde uit het vergotene bloed geworden; zwart: de katholieke godsdienst, de toog van den pastoor om het geheel te hechten aan de standaard der toekomst. Leugens! [...] O nationale vunze vod, zonder ziel, zonder zinnebeeld voor den arbeider, sla in den storm der staatkunde, gerust tot farden en waai te niet naar de vier windstreken der aarde.*”⁽⁵³⁾

In juli 1905 trok Bogaerts in drie opeenvolgende hoofdartikelen hard van leer tegen 1830: “*De hele omwenteling is op touw gezet geweest en ook doorgedreven door de misnoegde katholieke*

geestelijkheid en door in hunne taalbelangen geschonden Walen.” De Nederlandse regering liet kanalen graven, vergrootte de haven van Antwerpen, richtte de Gentse universiteit op en organiseerde een voor die tijd goed volksonderwijs. De Vlamingen werden in hun taal bestuurd en ambtenaren die enkel Frans spraken konden alleen in Wallonië benoemd worden. Omdat daar zoveel protest tegen kwam, werd in 1829 de “fransche taal opnieuw als officieele taal voor Vlaanderen” ingevoerd, zonder meer een “domheid” van “franschdolle” conservatieven.⁽⁵⁴⁾

De *Gazet van Brussel* volgde in het jubeljaar dezelfde lijn als *Vooruit*. Huysmans’ blad was het hele jaar door zeer negatief over de nationale feesten en “de ‘historische domheid’ van 1830”.⁽⁵⁵⁾ Van augustus tot november 1905 verscheen de reeks *De omwenteling van 1830*, een letterlijke vertaling van Huysmans’ bijdrage aan *75 années de domination bourgeoise*, het officiële partijboek dat hij samen met De Brouckère en Bertrand schreef als tegengewicht voor de hyperpatriottische huldealbums die massaal op de markt kwamen.⁽⁵⁶⁾ Huysmans’ bijdrage was een variatie op de bekende Groot-Nederlandse thema’s. Het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden was een bloeiende bufferstaat tussen Duitsland en Frankrijk, geregeerd door een vooruitstrevend vorst, een pleitbezorger van de gelaïciseerde staat en van de godsdienst- en persvrijheid, die investeerde in infrastructuur en kosteloos en neutraal onderwijs. Het verzet tegen Willem I kwam uit drie hoeken: de Kerk die af wilde van het protestantse noorden en van de godsdienstvrijheid; de liberale en

Bij de nationale feesten van 1905 werd de Belgische burgemeesters een banket aangeboden in Brussel. De *Almanach du Peuple* publiceerde een parodie op de menukaart met de wrange boodschap: “Les ouvriers ont faim.” (Uit: J. JANSSENS, *De Belgische natie viert: de Belgische nationale feesten 1830-1914*, Leuven, 2001)

anti-Nederlandse partij die zich (terecht) verzette tegen de beperkingen op de persvrijheid en die (ten onrechte) “*de taalgelijkheid*” verwierp;⁽⁵⁷⁾ en de Fransegezinden die de annexatie bij Frankrijk wilden. De revolutionaire leiders waren lafaards “*wier gezwets en onbekwaamheid*” bekend is. Het volk had geen redenen om in opstand te komen en was opgehitst door Fransegezinden en priesters, die enkel hun doel hadden kunnen bereiken dankzij de vredelievendheid van de “*zeer vaderlijke*” prins van Oranje die niet op de massa had willen schieten.⁽⁵⁸⁾ De staat die uit de puinen van de revolutie oprees, was in alles de mindere van het Verenigd Koninkrijk: de Kerk stemde toe in allerhande vrijheden maar “*in werkelijkheid schonk zij niets anders dan betrekkelijke toegevingen*”,⁽⁵⁹⁾ het uitmuntende Nederlandse taalregime werd vervangen door een verfransingspolitiek en de revolutie veroorzaakte een hevige sociale en financiële crisis die in Gent en Luik 100.000 arbeiders werkloos maakte.

De Groot-Nederlandse visie van Huysmans kreeg door de publicatie in *75 années de domination bourgeoise* het aura van officieel BWP-standpunt. Dit is vreemd omdat de Franstalige partijtop deze interpretatie niet steunde. Waarom had de Algemene Raad dan bij Huysmans aangeklopt? Dom toeval is het antwoord en niet Huysmans' expertise zoals wel eens beweerd wordt.⁽⁶⁰⁾ Al op 22 juni 1904 had de Algemene Raad op voorstel van Anseele het initiatief genomen om een eigen publicatie aan de 75e verjaardag van België te wijden. De redactie ervan werd in handen gegeven van Louis Bertrand en twee nog aan te duiden journalisten van *Le Peuple* en *Vooruit*.⁽⁶¹⁾ Al gauw waren de namen van Louis de Brouckère en Ferdinand Hardyns uit de bus gekomen. Op de vergadering van de Algemene Raad van 15 maart 1905, op een moment dat de tijd begon te dringen (het boek moest er in juni liggen), bleek dat Hardyns nog geen letter op papier had gezet en dat ook niet van plan was te doen.⁽⁶²⁾ Wat de oorzaak was, is onbekend, maar in een mum van tijd moest een Nederlandstalige vervanger gevonden worden die én zin én tijd én inzicht in de problematiek had. Als vanzelfsprekend kwam Vandervelde terecht bij het manuje-van-alles van de BWP: de onvolprezen workaholic Camille Huysmans, die, zo wilde het toeval, al sinds 1897 gepubliceerd had over de Belgische Omwenteling.⁽⁶³⁾ Huysmans schreef naar hij zelf beweerde “*in de tijdsruimte van eenige dagen*” een pamflet van een dikke 100 bladzijden.⁽⁶⁴⁾ De partijtop had met andere woorden geen keuze. Het was Huysmans zijn zin laten doen of het hele project afblazen.

Tot slot

De vieringen van 75 jaar België brachten duidelijke verschillen aan het licht in de BWP. Het officiële partijstandpunt was complete afzijdigheid, maar in de praktijk waren de zaken complexer. De socialisten schipperden tussen aanvaarding en verwerping van de nationale feesten. Enerzijds wilde de BWP duidelijk maken dat de feestelijkheden ongepast waren zolang de arbeiders het slachtoffer waren van het kapitalistische systeem. Anderzijds wilde ze zeker niet afgeschilderd worden als een zootje vaderlandsloze gezellen omdat dit de tactiek van de machtsverwerving via het parlement dwarsboomde. Hierop entten zich communautaire verschillen. De Gentse socialisten zagen ook om internationalistische redenen van de viering af, terwijl het louter het klerikale en royalistische karakter van de jubelfeesten was dat in de Borinage en in Brussel voor de grootste reserve zorgde. In de Franstalige federaties werd het officiële BWP-standpunt gaandeweg sterk gerelativeerd. Partijleden en -organisaties namen er in de praktijk wel deel aan de feestelijkheden. Een laatste groot verschilpunt was de interpretatie van de Belgische Omwenteling. Het thema van de gestolen revolutie en van de revolutionairen als voorlopers van de BWP werd alleen in Gent om Groot-Nederlandse redenen gecontesteerd: 1830 was een nutteloze klerikale opstand. Deze momentopname van het jaar 1905 sluit naadloos aan bij de bredere evolutie in de partij, maar daar kunnen we in het bestek van dit artikel niet op ingaan.⁽⁶⁵⁾

- (1) Zie o.a. J. JANSSENS, *De Belgische natie viert: de Belgische nationale feesten 1830-1914*, Leuven: Universitaire Pers Leuven, 2001; J. STENGERS & E. GUBIN, *Le grand siècle de la nationalité belge de 1830 à 1918. Histoire du sentiment national en Belgique des origines à 1918*. Tome 2, Bruxelles: Racine, 2002, p. 86-87; G. VANSCHOENBEEK, *Socialisten: gezellen zonder vaderland? De BWP en haar verhouding tot het vaderland België, 1885-1940*. In: *BEG*, (1997)3, p. 237-255.
- (2) A. BOGAERTS, *Ons zondagspraatje. De onafhankelijkheidsfeesten*. In: *Vooruit*, 18/06/1905, p. 1.
- (3) Uit Ukkel. *Vaderlandsliefde*. In: *De Gazet van Brussel*, 29/07/1905, p. 3; *Leur patriotisme*. In: *L'Avenir du Borinage*, 26/07/1905, p. 2.
- (4) F. ELBERS, *Uit Molenbeek*. In: *De Gazet van Brussel*, 12/08/1905, p. 2.
- (5) Rijksarchief Mons, Commune de Jemappes Fonds I. XI. 748, dossier over de gemeentefeesten van Jemappes ter herdenking van 1830 op 8 oktober 1905.
- (6) *Le Patriote*. In: *Le Peuple*, 21/02/1905, p. 1.
- (7) Bij de prijsuitreiking van de Molenbeekse gemeentescholen in augustus 1905. (Uit Molenbeek. In: *De Gazet van Brussel*, 19/08/1905, p. 1).
- (8) M. VAN GINDERACHTER, *Vaderland in de Belgische Werkliedenpartij (1885-1914). Sociaal-democratie en nationale identiteit from below. Een casusstudie van Gent, Brussel en de Borinage*, UGent, proefschrift, 2005. Ten dele gepubliceerd als *Het rode vaderland. De vergeten geschiedenis van de communautaire spanningen in het Belgische socialisme voor WO1*, Tielt/Gent: Lannoo/Amsab-ISG, 2005. Voorliggend artikel is verschenen als hoofdstuk in dit boek. Aangezien mijn doctoraat gebaseerd is op een vergelijking van Gent, Brussel en de Borinage komen de meeste voorbeelden uit deze BWP-federaties. Dit verklaart ook waarom bijvoorbeeld Antwerpen en Luik niet behandeld worden.

- (9) Etnie in de betekenis die de Britse onderzoeker Anthony D. Smith aan het begrip geeft, namelijk een groep van mensen die een eigen cultuur menen te hebben, zichzelf als een gemeenschap beschouwen met een eigen collectieve naam, geloven in hun gemeenschappelijke afstamming, zich solidair voelen en een affectieve band hebben met een voorvaderlijk grondgebied. (A.D. SMITH, *The Ethnic Origins of Nations*, Oxford: Blackwell, 1994, p. 22-30, 58, 144).
- (10) Amsab-ISG, *Archief BWP*, nr. 118, microfiche 18, Algemene Raad, 22 juni 1904.
- (11) Brussel reken ik tot de Franstalige federaties vanwege het overwicht van het Frans in de plaatselijke partijwerking. Zie hierover: M. VAN GINDERACHTER, *Het rode vaderland [...]*, p. 333-337.
- (12) 1830. In: *L'Avenir du Borinage*, 26-27/09/1904, p. 3; zie ook Patriottisme. In: *Le Peuple*, 25/12/1904, p. 1.
- (13) Au conseil général. In: *Le Peuple*, 14/07/1904, p. 1.
- (14) La mère Patrie. In: *Le Peuple*, 19/07/1904.
- (15) Het vieren van de 75 jaren armoede en slavernij voor de werkers. In: *Vooruit*, 26, 27 en 29/12/1904, p. 1.
- (16) F. FISCHER, Fête troublée. In: *Le Peuple*, 21/02/1905, p. 1.
- (17) J. E'REZ, La Patrie. In: *L'Avenir du Borinage*, 17-18/04/1905, p. 1.
- (18) Le 75e anniversaire de l'indépendance. In: *Le Peuple*, 15/07/1905, p. 2.
- (19) F. FREEMAN, La 'Brabançonne' révolutionnaire. In: *Le Peuple*, 25/09/1904, p. 1.
- (20) 1830. In: *L'Avenir du Borinage*, 26-27/09/1904, p. 3.
- (21) Het Fondsblad. In: *Vooruit*, 09/12/1904, p. 1.
- (22) F. HARDYNS, Vaderlandsliefde en socialisme I en II. In: *Vooruit*, 02-03/08/1904, p. 1.
- (23) Het bezoek der Franche en Hollandsche socialisten. In: *Vooruit*, 13/06/1905, p. 1.
- (24) De onafhankelijkheids(?)feesten van België. Verklaring van het Centraal Comité der gentsche Werkersverenigingen. In: *Vooruit*, 15/05/1905, p. 1.
- (25) Hervé geciteerd door E. JANVION, Autour d'une thèse. In: *La Terre*, (12 november 1905)46, p. 2.
- (26) Steven Prenau, alias Boersen: Limburgs medewerker van *Vooruit*.
- (27) FH., Onze houding. In: *Vooruit*, 29/05/1905, p. 1; S. BOERSEN, Ons 1905. In: *Vooruit*, 22/01/1904, p. 1.
- (28) A.B., Vaderlandsliefde! Geldverspilling. In: *Vooruit*, 16/11/1904, p. 1.
- (29) Autour d'un drapeau. In: *Le Peuple*, 26/06/1905, p. 2.
- (30) Patriottisme. In: *Le Peuple*, 25/12/1904, p. 1.
- (31) L. MEYSMANS, Anniversaires officiels. In: *Le Peuple*, 05/01/1905, p. 1.
- (32) Amsab-ISG, *Archief BWP*, nr. 118, microfiche 19, Algemene Raad, 17 mei 1905.
- (33) La revue des écoles. In: *Le Peuple*, 03/07/1905, p. 1.
- (34) E. VANDERVELDE, Le prolétariat et les fêtes nationales. In: *L'Avenir du Borinage*, 09/08/1905, p. 1.
- (35) N. JUVENT, A Dour. In: *L'Avenir du Borinage*, 05-06/08/1905.
- (36) Zie de meeting op 12 september 1905 in Fourchies-La-Marche in Rijksarchief Anderlecht, Parket-generaal bij het Hof van Beroep te Brussel, 237, rijkswachtrapport over een socialistische manifestatie in Fourchies-La-Marche, 12 september 1905.
- (37) A Charleroi. In: *Le Peuple*, 05/04/1905, p. 2.
- (38) Een omzendbrief. In: *Vooruit*, 13/12/1904, p. 2.
- (39) Wij feesten niet. In: *Vooruit*, 18/06/1905, p. 1.
- (40) De onafhankelijkheids(?)feesten van België [...]. In: *Vooruit*, 15/05/1905, p. 1.
- (41) FH., De officieele leugens beginnen. In: *Vooruit*, 23/05/1905, p. 1.
- (42) Amsab-ISG, *Archief BWP-federatie Gent-Eeklo*, nr. 32, 106/1, verslagboek Middencomité Gent, 9 mei 1905.

- (43) [A. BOGAERTS]. Ongelooflijk. In: *Vooruit*, 24/05/1905, p. 3.
- (44) Uit Molenbeek. In: *De Gazet van Brussel*, 24/06/1905, p. 1.
- (45) G. VANSCHOENBEEK, *Socialisten: gezellen [...]*, p. 243.
- (46) L. BERTRAND, *Histoire de la démocratie et du socialisme en Belgique depuis 1830*. Tome 1, Bruxelles/Paris: Dechenne/Cornély, 1906, p. 17-18 en 20.
- (47) L. BERTRAND, *Histoire de la démocratie [...]*, p. 58 en 60.
- (48) A. LIBIOLLE, Notés sur la révolution. In: *Le Peuple*, 19/01/1905, p. 1.
- (49) C. HUYSMANS, La révolution de 1830. In: *Le Peuple*, 12/02/1905, p. 5.
- (50) L. MEYSMANS, Anniversaires officiels. In: *Le Peuple*, 05/01/1905, p. 1; F. FISCHER, Fête troublée. In: *Le Peuple*, 21/02/1905, p. 1; A. DEWINNE, 75 années de domination bourgeoise. La révolution de 1830. In: *Le Peuple*, 30/06/1905, p. 1.
- (51) De 75e verjaarsfeesten der onafhankelijkheid van België. In: *Vooruit*, 27/07/1904, p. 1.
- (52) P., De omwenteling van 1830. In: *Vooruit*, 22/07/1905, p. 2.
- (53) S. BOERSEN, Ons 1905. In: *Vooruit*, 12 en 29/12/1903, p. 1.
- (54) A. BOGAERTS, De revolutie van 't jaar 30. In: *Vooruit*, 04, 05 en 06/07/1905, p. 1.
- (55) P., De omwenteling van 1830. In: *De Gazet van Brussel*, 12/08/1905, p. 1.
- (56) C. HUYSMANS, De omwenteling van 1830. In: *De Gazet van Brussel*, 26/08 t.e.m. 23/09/1905, 07/10, 11/11 en 25/11/1905; L. BERTRAND, L. DE BROUCKÈRE, C. HUYSMANS, *75 années de domination bourgeoise*, Gent: Volksdrukkerij, 1905.
- (57) C. HUYSMANS, De omwenteling van 1830. In: *De Gazet van Brussel*, 26/08/1905, p. 2.
- (58) C. HUYSMANS, De omwenteling [...], 23/09/1905, p. 2.
- (59) C. HUYSMANS, De omwenteling [...], 11/11/1905, p. 1.
- (60) D. DE WEERDT & W. GELDOLF, *Camille Huysmans in Brussel*, (Camille Huysmans: geschriften en documenten. Dl. 1); Antwerpen: Standaard, 1974, p. 36.
- (61) Amsab-ISG, *Archief BWP*, nr. 118, microfiche 8, Algemene Raad, 2 juni 1904.
- (62) Amsab-ISG, *Archief BWP*, nr. 118, microfiche 19, Algemene Raad, 15 maart 1905; A. DEWINNE, Une enquête au Borinage. Les fêtes de 1905. In: *Le Peuple*, 15/10/1904, p. 1.
- (63) Zie bijvoorbeeld SPIRIDIO [pseudoniem van Huysmans], La révolution belge et Rogier. In: *Le Peuple*, 12/08/1897, p. 1.
- (64) C. HUYSMANS, De omwenteling van 1830. In: *De Gazet van Brussel*, 26/08/1905, p. 2.
- (65) M. VAN GINDERACHTER, *Het rode vaderland [...]*.